

**A szleng megítélése a nyelvűvelő
szakirodalomban**

**Készítette: Enyedi Nóra
IV. magyar, II. műv. men.**

Debrecen, 2001-05-10

I. Bevezető:

1. A szleng mindig a nyelv azon területei közé tartozott, ami a nyelvművelők támadásainak kereszttüzeiben állt. Mielőtt dolgozatom tényleges tárgyára rátérnék, fontosnak tartanám a szleng meghatározásával kezdeni.

A jelenség bonyolultságára csak az utóbbi évtizedekben figyeltek fel, arra hogy egy többdimenziós létformáról van szó, amelynek sajátos ontológiai törvényszerűségei vannak. A magyar nyelvtudomány és a szleng viszonya egészen az utóbbi évtizedekig igencsak ellentmondásos volt. Sokáig mint helytelen nyelvhasználati formát tartották számon. 1945 és 1960 között főleg politikai és ideológiai okok miatt nem foglalkozhattak a szlenggel, mint kutatási területtel. Ez az ideológiai meghatározottság különösen érvényes a nyelvműveléssel kapcsolatban (erről még később részletesen). Összefoglalva elmondhatjuk azt, hogy a nyelvtudomány vizsgálati területe főleg azon nyelvi rétegek voltak, amelyek a nemzeti nyelv szempontjából jelentősnek tekintettek, éppen ezért a szleng perifériára szorult, egészen a '80-as évekig, amikor is megindult a szleng kutatásának tudományos egzakt vizsgálata. (Kis Tamás, 1999.)

A nyelv horizontális és vertikális tagozódásának metszetében található, hiszen különböző forrásai vannak: bizalmas köznyelv, idegen nyelvjárás, zsargon, argó. (Péter Mihály, 1999.) Ezen kívül a különböző stíluszintekből is válogat. Kis Tamás (Bahtyin terminusát átvéve) pont ebből a komplexitásból kiindulva javasolja a beszédműfaj meghatározást, amely fogalom tükrözi a jelenség szerteágazó összetettségét. (Kis Tamás, 1999.) Legfontosabb jellemzői: indítékai közé tartozik a játékosság az elkülönülés, illetve az összetartozás hangsúlyozása, lázadás a nyelvi konformizmus ellen. Jellemző rá a frissesség és a gyors elhasználódás, a széleskörű elterjedés (itt megjegyzendő: elterjedtség mértékével egyenes arányban csökken expresszivitása), a meghökkentés vágya. (Péter Mihály, 1999.a)

Fontosnak tartom kiemelni a szlengnek a nyelvi és társadalmi aspektusát. Nyelvi jellemzők (összefoglalva): komplexitás, tömörség, egyértelműség. Tabu kifejezések használata (ezek esetében széles a skála). Metaforák alkalmazása, túlzás vagy kicsinyítés, komikus beszédmód. Expresszív szinonimák létrehozása, expresszív szóalkotási módok.

A szleng kulturális illetve társadalmi meghatározottságával a legrészletesebben V. Jelisztratov foglalkozott. Ontológiai nézőpontból próbálta feltárni a szleng működési törvényszerűségeit. A szleng és a kultúra című munkájában veti fel a szleng időbeli kialakulásának kérdését. Jelisztratov szerint a szleng azóta létezik, amióta ember és nyelv vagyis a kezdetektől fogva. Szerinte az ember létének nélkülözhetetlen eleme, létezési

alapjának elemi meghatározottsága, vagyis vizsgálható lenne antropológiai szempontból is. A szleng, mint passziolália című tanulmányában a szleng aktivizálódását a társadalmi stabilitás meglazulásával hozza kapcsolatba, egy bizonyos felhalmozódott energiatöltés nyelvbe lövellésének passzioláliának fogja fel. Dolgozatom témájához kapcsolódik még egy nagyon érdekes megállapítása, mégpedig az, hogy a szlengről, mint problémáról való eszmecsere maga is ennek az energiatöltésnek az eredménye!(Jelisztratov,1999) A társadalmi meghatározottság abból a szempontból is érvényes a szlengre, hogy egy alapvetően társas kapcsolatokban funkcionáló formáról van szó. Kis Tamás feltételként olyan beszélőközösséget határoz meg, amelynek tagjai mindennapi kapcsolatban állnak egymással. Ez a kapcsolat minél intenzívebb, annál gyakrabban és kifejtettebb mértékben találkozunk a szleng jelenségével.(Kis Tamás,1999) Ennek alapján számtalan változat létezik. Szinte minden egyén, csoport rá jellemző szlenggel rendelkezik.

2.A szleng, mint fogalom hogyan jelenik meg a nyelvvelő szakirodalomban? Mely területei érdekesek a nyelvvelés számára?

Er
cím?

Az általam gyűjtött szakirodalom, különböző intenzitással támadja a szlenget, habár maga a fogalom csak egy-két munkában jelenik meg. A leginkább középpontban lévő témák a diákok nyelve és a trágár vagy durva nyelvhasználat.

Diáknyelv: Miért pont az ifjúsági nyelv? A speciális szlengek közül ez a legszembeűnőbb, legdinamikusabban fejlődő változat. Jelisztratov szerint azért lehet az, hogy egyesek a szlenggel azonosítják az ifjúsági nyelvet, mert a felhalmozódó energiatöltés fiatalokban a legnagyobb. A diáknyelv olyan speciális változata a szlengnek, amely hihetetlen gyorsasággal és dinamizmussal változik – szókimondó és kreatív.(Jelisztratov,1999)

A másik kérdés, hogy a durva stílusminősítéssel megjelölt szavakat a szleng részeként tárgyaljuk-e? Ebben a kérdésben a szlengkutatók véleménye sem egységes. Péter Mihály az obszcén beszédmódot elkülöníti a szlengtől, mivel nélkülözi a humor elemét, ami a szleng egyik legalapvetőbb jellemvonása. Véleményem szerint ez attól függ, hogy milyen kontextusban használjuk őket, hiszen ezek közül az elemek közül sok vált a szleng részévé. Valamint abban a kontextusban sorolandók ide, ahogyan nyelvvelő szakirodalmakban megjelennek. Ennél a kérdésnél ismét hivatkoznék V. Jelisztratovra, mégpedig a Szleng és a kultúra című munkájára.

cím!!

Jelisztratov a szlengnek három fokát különbözteti meg. 1. hermetikus komplexum (a szleng, mint zárt rendszer), 2. cinikus komplexum (a szleng, mint félig nyitott rendszer), 3. rebalais komplexum (a szleng, mint nyitott rendszer). Előbb utóbb a zárt rendszerek

fokozatosan nyíltabbakká válnak. A „durva” beszédmód Jelisztratov rendszerének harmadik fokán jelenik meg a rebalais-komplexumban. Ennek lényege a mindent újjászülő gyilkos nevetés. A világot ennek segítségével úgy teszi emberivé és érthetővé, hogy a nevetéssel szelídíti meg azt. Így könnyebben elviselhetőek, feldolgozhatóak lesznek az élet nagy kérdései (halál). Ennek alapján világképe maga az ember, az ember azonosulva a kozmosszal. Kiemelt területei a fallosz, a has, a fenék és ezekhez a testrészekhez kapcsolódó fiziológiai folyamatok és cselekmények. Dolgozatom további részében tehát ezt alapul véve fogom kezelni a durva stílusminősítéssel megjelölt nyelvi elemeket, amelyek felmerülnek az általam vizsgált szakirodalmakban. (Jelisztratov, 1998)

II. A szakirodalom általános vizsgálata

↑ degy élet korszak!

Mielőtt a szakirodalom vizsgálatára térnék rá, megkerülhetetlen az, hogy a nyelvvelés háttérben álló világnézeti sajátságokat végig ne tekintsem, Sándor Klára Nyelvvelés és ideológia című tanulmánya alapján. Sándor Klára abból indul ki, hogy "a nyelvvelés révén a hatalmon lévő elit egyfajta szelektációs eszköz birtokába jut, amelynek segítségével elkerülheti, hogy más csoportok tagjaival versengenie kelljen." A háttérben meghúzódó ideológiát sokan a lingvicizmussal azonosítják, ami a rasszizmus nyelvi alapon való kifejeződése. Éppen ezért a nyelvvelés a mindenkori hatalom igényeihez próbál igazodni. Ezt bizonyítja a magyar nyelvvelés története, amelyet Sándor Klára 6 korszakra osztott fel. Az 1. korszak Kazinczy és kora, amelyre jellemző a nyelvi egységesség óhajítása, az eszményi nyelv keresése, a nyelvjárások provinciálisnak minősítése, mindennek háttérben a karteziánus filozófia állt. A 2. korszak a Magyar Tudós Társaság időszaka, központi alakja Teleki József. Alapelv, hogy a nyelv szabályait nem megalkotni kell, hanem megismerni. Ez a paradigma teljesen ellenkező volt, mint az ezt megelőző, háttérben az antikarteziánus tudományfilozófia állt. A 3. korszak a hibakereső és törvényalkotó nyelvvelés korszaka. Alakjai Szarvas Gábor és Hunfalvy. Kivétel nélküli szabályokat kerestek a nyelvben, és ahol eltért, ott a nyelvet tartották hibásnak. Nem vették figyelembe, hogy a nyelv változik, mindig a régebbi nyelvállapotot tartották helyesebbnek. Álnépiesség terjesztése. A törvények megtartása pedig erkölcsi kérdéssé vált. A 4. korszak a Magyarosan c. lap elnyomásával jellemezhető. Ez az időszak a sovinszta nyelvveléssel jellemezhető, aminek háttérben egyértelműen a korszak nacionalizmusa állt, annak egyértelmű leképezése jelenik meg a nyelvvelésben. A cél ebben az időszakban minden idegen alak vagy szerkezet kiirtása volt. Az 5. korszak a kommunista nyelvvelés. 1950-ben alakult meg a Nyelvvelő bizottság,

oldalváltás
mondat

ami ellenőrző funkciót töltött be. Ezen időszak politikai ideológiai viszonyai egyértelműen tükröződnek vissza a nyelv művelés tevékenységében. A fő cél egy egységes nemzeti nyelv megteremtése, ami nem nagyon tűr meg másféle változatokat. Veszélybe kerültek nemcsak a nyelvjárások, hanem a szaknyelv is. Ennek a korszaknak a zárványa az emberközpontú nyelv művelés, ami visszatér a Teleki -féle nyelv műveletlenséghez. Fő alakja Lőrincze, aki megpróbálja menteni a menthetőt, de okfejtései állandóan ellentmondásokhoz vezetnek, jelezve a szemléleti bizonytalanságot. Ez a folyamat párhuzamban van a politikai nyitódással is. A 6. és egyben utolsó korszak a rendszerváltás utáni időszakot összegzi. Összefoglalva az jellemző, hogy a nyelv művelés léte kérdőjeleződött meg, különböző irányzatok együttélése, konferenciák, "hogyan tovább?" kérdések, újra alapozások jellemzik a kort. " A szociolingvisztikai vizsgálatok egyik tanulsága annak föl ismerése volt, hogy a nyelv helyesség eszméje a hatalom fenntartását és továbbörökítését szolgálja, s ennek a törekvésnek eszköze a nyelv művelés. Ha ez így van, akkor hipotézisként megfogalmazható, hogy a nyelv művelés elveit az adott kor uralkodó politikai ideológiája alakítja ki, vagy legalábbis erősen befolyásolja. A magyar nyelv művelés története messzemenően igazolja ezt a föltevést." (Sándor Klára, 2001)

Az általam összegyűjtött szakirodalom időben és modalitásában is eltérő képet mutat, mindamellett vannak közös mindegyikre jellemző jegyeik. Ebben a részben ezeket a különbségeket és hasonlóságokat próbálom összegyűjteni, valamint csoportosítani fogom őket.

Először nézzük az eltéréseket. Időbeli: A terjedelmes nyelv művelő szakirodalom szlengről szóló darabjai időben megosztottak. Van olyan (Sebestyén Károly), amely 1911-ből való, más részük az '50-es, '60-as, '70-es évekből és természetesen vannak egészen új keletűek is. Ezeket végigtekintve kapunk egy folyamatképet a szleng megítéléséről. Az általános tendencia az, hogy a régebbi szakirodalmak nagyobb előszeretettel tekintik vizsgálatunk tárgyát kiirtandó gyomnak, mint az időben a jelen időpontjához közelebb állók. A szakirodalmak hangvétele az időben előrehaladva tehát szelídül, intenzitása csökken.

Eltérés mutatkozik más területen is, magában a szleng megítélésében. A leíró hang szenvedélyessége természetesen nem csak az idő tengelyén való elhelyezkedéstől függ. A munkák egyik csoportja az, amely hangjában sem közömbös. Ez függ attól is, hogy milyen fórumokról származnak. Megfigyelhető az, hogy a napilapokban megjelenő opúások hangja sokkal szenvedélyesebb, érzelmmel teli, mint a tudományos folyóiratokban megjelenő munkák. Ezek inkább „objektívebbek”. Ennek az lehet az oka, hogy a potenciális olvasók köre nagyobb a napilapok, könyvek esetében, valamint a nyelv művelők szempontjából

megcélzandó közönség is szélesebb körben találkozhat ezekkel a munkákkal. A folyóiratokban egyéb tudományosabb jellegű fórumok pedig valamiképpen megkívánnák az objektivitás igényét, ami amúgy magával a nyelvveléssel, mint „tudományággal” sem hozható összefüggésbe. A második típusra az jellemző tehát, hogy hangjában semleges, de a lényeges állásfoglalás ugyanúgy elítélő és támadó jellegű. A harmadik típusba sorolom azokat a szakirodalmakat, amelyek még jobban megközelítik az objektivitás igényét. Ezen munkák közül vannak olyanok, amelyek felismerték a szleng általuk pozitívnak minősített részleteit, de más vonatkozásban szintén elítélő pozícióba helyezkednek. Nagyjából ez a három viszonyulási forma vehető ki, persze vannak átmeneti kategóriák is. A különbségek tárgyalása után rátérek az azonos jegyek vizsgálatára, ezen keresztül pedig a magatartás okaira szeretnék rámutatni.

Hasonlóságok, törvényszerűségek: A szleng fogalmának hiánya: Erről az érdekes momentumról már a bevezetőben is szoltam, de itt kénytelen vagyok újra rátérni a kérdésre. Miért hiányzik a szleng fogalma a szakirodalmak jelentékeny hányadából? Természetesen a fogalom hazai elterjedése utáni szakirodalmak esetében tehető fel a kérdés. Talán a választ a nyelvvelézők tevékenységi körének egy másik területe adja meg. Ez az idegen szavak használatának kerülése. Inkább használják a bizalmas társalgási nyelv, ifjúsági nyelv vagy argó megjelölést, gondolván a már régebben meghonosodott fogalom ráilleszhető a szleng területére.

A szlenget szinte kivétel nélkül minden tanulmány a nyelv vertikális tagozódásának megfelelő rendszerben egy stíluszint alatti nyelvváltozatnak tekinti. Olyan elkorcsosulásnak, amely az irodalmi és köznyelvtől eltávolodva magába olvasztotta a tolvajnyelv elemeit. Az is megfigyelhető sajátosság, hogy nincs megfelelő kutatási anyag a kijelentések megindokolásához és ez gyakran elhamarkodott túlzó megállapításokhoz vezet. Sűrűn találkozunk ilyen bizonyítási eljárással, mint I: az utcán hallottam vagy a villamoson ülve...

Szintén sűrűn feltűnik a szépirodalom felelősségének a kérdése. Itt általában egyetértenek abban, hogy akkor szerepelhet szépirodalmi műben szleng, ha azzal az elbeszélő a karakterek nyelvi világát akarja kifejezni, és ezért használata elengedhetetlen a valóság-hű ábrázolás követelménye értelmében. A speciális szlengek közül leginkább a diáknyelv az, amely az érdeklődés középpontjában áll, a másik kedvelt célpont a „trágár” nyelvhasználat. Végezetül egy utolsó jellemvonást említenék meg, amely a nyelv pusztulásáról szóló jövőkép felvetítése. Ilyen és ehhez hasonló jóslatokkal is gyakran találkozunk a szakirodalmak átolvasásakor.

Legyen a munka bármilyen objektívnek tűnő, tudományos és „szabad szellemű” mégis megmarad a deskriptív jellege. Ez a közös jellemvonás világítja meg a nyelvművelés szemléletének alapvonásait, ezért erről részletesebben szeretnék szólni. Mona Forsskahl tanulmányában két vizsgálati paradigmát különböztet meg egymástól (Per Linell alapján). Az egyik, a hagyományos vizsgálati paradigma a nyelvet elvont rendszerként határozza meg (langue). A nyelvhasználat (a parole) másodlagos jelenség, ennek során a beszélő egy már létező nyelvi rendszert alkalmaz. A monologikus paradigma ez alapján az írott nyelvet tekinti vizsgálat tárgyának és az írott nyelvet modellként vagy normaként használják. Innen határozzák meg, hogy a nyelvnek milyennek kell lennie! Ezt a jelenséget írott nyelvi elfogultságnak nevezzük

Ezzel szemben helyezkedik el a dialogisztikus paradigma a nyelv használatára koncentráll. A nyelvi rendszert határozza meg azt, hogy hogyan jelenik meg ez a rendszer az aktuális gyakorlatban. Ezen a paradigmán belül a nyelvi rendszer és a diszkurzív kapcsolat kölcsönösen függenek egymástól, és egyiknek sincs abszolút prioritása a másikkal szemben. A szleng alapvetően dialogikus nyelvi forma, tehát párbeszédekben és azok révén él, a nyelvművelés pedig alapvetően monologikus megközelítéssel közeledik felé. Ez van minden megközelítésmód mögött. A monologisztikus paradigmán keresztüli vizsgálat lehetetlenné teszi a szleng objektív vizsgálatát. (Mona Forsskahl, 1999).

A nyelvművelés a köznyelvi, sztenderd nyelvhasználatot teszi meg abszolút normává. Dönt a különböző nyelvhasználati rétegek között, eldönti helyességüket. Ez alapján a nyelvi rétegek vizsgálatát olyan módon végzik, hogy egyet kiválasztanak, abszolút kategóriává emelik, és ami nem fér bele ebbe a kategóriába, azt negatívnak minősítik. Nyelvészeti szempontból a sztenderd nyelv nem különbözik a többitől és károk is származhatnak abból, hogy kiemelt jelentősége van, hiszen emberek hátrányba kerülhetnek, ha nem ezt beszélik. (Kontra Miklós, 2001) Nem veszi figyelembe továbbá a szleng társadalmi vonatkozásait, kialakulásának okait.

Magának a nyelvművelésnek a háttérében is állnak világnézeti sajátosságok, amelyek általában a ^{19.} múlt századi nyelvművelés hozadékai. Az egyik ilyen alapvető meghatározó a purizmus. A nyelv vizsgálatán kívül gyakran hivatkoznak magatartásnormára és az erkölcsre. Ezek a kategóriák nem szerepelhetnek nyelvészeti vizsgálatban. Ugyanígy járnak el a stílusminősítések esetében. Az ideális beszélő csak ^{nyelvi} „stíluszint feletti” nyelvhasználatot használ. (Hogyan lehet megállapítani egy szintet a stílusok rendszerében?) Az eufemisztikus kifejezések használatát javasolják, pl. a káromkodás esetében. A stíluszint feletti nyelvhasználat általában a választékos és a semleges stílus használatát jelenti. A szleng

kialakulása és működése mögött nagyon fontos társadalmi és lélektani okok húzódnak meg. Ezeket Partridge foglalta össze Szleng című munkájában:

- A kedély túlradásaként és a puszta életöröm, avagy pillanatnyi lelkesültség okán: "csak úgy poénból", játékosan vagy tréfából.
- A szellemesség, elmésség, humor tudatos gyakorlásaként, illetve teljesen vagy főként ezek spontán kifejeződéseiként.
- Megmutatni, és talán bizonyítani, hogy mások vagyunk; újszerűnek lenni.
- Szemléletesnek lenni, pozitívan és kreatívan, illetve negatívan-szintelenség elkerülésére irányuló természetes vágy által hajtva.
- A figyelmet lekötni, sőt meghökkentő vagy megdöbbentő hatást elérni.
- Megszabadulni a sablonoktól- olyan törekvés ez, amely rendszerint a létező szavakkal és kifejezésekkel szembeni türelmetlenségből fakad.
- Tömörnek, velősnek és összefogottnak lenni.
- Gazdagítani a nyelvet. Ez a fajta szándékolt eredetiség csak a tanult emberek között dívik; kivételnek számítanak azok a tanulatlan személyek, akik a londoni East End nyelvjárását, a cockneyt használják. Az ilyesmi inkább irodalmi vagy legalábbis műveltségi jellegű, mint spontán.
- Konkrétummal tölteni fel az elvontat, valóságossággal és földközelséggel az idealisztikusot, megfontoltsággal és közelséggel a távolyt.(Míg a műveletlenek és tanulatlanok körében az ilyen szellemi tevékenység rendszerint tudatalatti, addig a művelt és tanult embereknél ez általában előre megfontolt.)
- Enyhíteni, vagy éppenséggel egyértelművé tenni valaminek a visszautasítását vagy (ritkábban) formális megtagadását.
- Csökkenteni vagy inkább, eloszlatni egy társalgás, értekezés, esszé vagy cikk ünnepléységgét vagy fellengzősségét.
- Enyhíteni a halál vagy az örült rideg tényét, tompítani tragikumát, elkendőzni a hálátlanság és árulás csúfságát, és ezáltal lehetővé tenni a beszélőnek és hallgatóságának a fájdalom elviselését és a további normális életvitelt.
- Szórakoztatni és mulattatni a magas közönséget illetve, leereszkedni szóban vagy írásban azokhoz, akiket alacsonyabb rangú közönségnek tartunk, vagy egyszerűen csak az egyenrangú közönséghez szólni vagy írni.
- Megkönnyíteni a társadalmi kommunikációt (ezt az indítékot nem szabad összekeverni, még kevésbé egybemosni az előzővel).
- Megteremtteni vagy ápolni valamely mély és tartós barátságot vagy közelséget.
- Sugalmazni, vagy esetleg bizonyítani, hogy egy bizonyos iskola vagy egyetem, szakma vagy foglalkozás társadalmi osztály, művészeti, irodalmi vagy zenei csoport, kulturális közösség vagy réteg tagjai közé tartozunk vagy tartoztunk. (Ezt kapcsolat teremtés céljából is lehet tenni.)
- Éppen ellenkezőleg: azt sugalmazni, vagy esetleg bizonyítani, hogy valaki más nem tartozik valahova.(partridge Eric,1999)

Ezen okok felvételét azért tartom szükségesnek, mert nagyon szemléletesen ragadják meg a szleng keletkezésének és használatának okait, nem lehet egyet sem kihagyni, mert mindegyik mondat lényeges információkat hordoz. A nyelvvelő szakirodalomban is lehet találkozni kísérletekkel a szleng használatának megmagyarázására. Igen gyakori a lelki durvaság az agresszivitás megjelölése, mint kiváltó tényező. Sokszor előfordul a szleng-használó szegényes lelkére való utalás. Itt említeném meg szintén Otto Jespersen elképzelését a szlengről, aki úgy gondolja, hogy „a szleng létrehozásához szükséges impulzus egy bizonyos intellektuális felsőbbrendűség-érzet.” Szerinte a szleng az emberiség játékszeretetének az eredménye, nyelvi sport és mint ilyet leggyakrabban a fiatalok űzik. Röviden: a szleng a kopottság elleni harc.(Jespersen Otto,1999)

III. Az irodalmak külön elemzése:

Az általam gyűjtött szakirodalmak tárgyalását különböző csoportokra bontva végzem el, egyúttal jellemezve a csoportot. Az elkülönítés alapja az előzőekben leírt módozat.

1. Támadó jellegű, ami a hangjában is megnyilvánul.
2. Semleges hangú, de minden objektivitást nélkülöző.
3. Legjobban közelít az objektivitáshoz; pozitívumokat is kiemel a szlengből.

1.Támadó, ami a hangban is megnyilvánul:

Az első munka, amit részletesebben fogok vizsgálni, időben is a legkorábbi. Sebestyén Károly írása, amely A magyar nyelv vadhajtsái címet viseli. Ez a század eleji munka vad indulattal jegyez fel egy bizonyos jelenséget: a tolvajnyelv beáramlását a köznyelvbe. „És ezt a nyelvet egy gyalázatos nyomorult betegség kezdi ki.” vagy „Ellenben a magyar nyelven valami gyalázatos kóros kiütés észlelhető, amelynek eredete lenn van a kloákában. A pesti ember akarva akaratlan maholnap mind tolvajnyelven beszél.” Ezt a jelenséget egy nyelvet megtámadó veszedelemként értékeli, amely ellen védekezni kell. Erre szólít fel mindenkit „Aki becses kincsnek érzi a magyar nyelv ügyét, annak minden erejével dolgoznia kell ez ocsmány fertőzés ellen. Éspedig irgalmatlanul, kímélet nélkül, tekintet nélkül arra, ki találtatott bűnösnek legszentebb kincsünk bemocskolásában... De ha tiltakozás nélkül túrjuk a kór elharapódzását, holnapra megszokjuk és magunk is beletanulunk. És akkor ez a nyelv nivellálni fog mindnyájunkat.” A cikk indulata tükrözi az akkori kulturális, hatalmi viszonyokat is (Sándor Klára, 2001). A nyelv központi jelentőségűvé emelkedett. A nyelvvelők harcok feladatuknak érezték megvédeni ezt „a kincset”, érzelmi viszonyulással közeledtek a nyelv felé. Sebestyén Károly a nyelv alatt a köz- és irodalmi nyelvet érti. Más

nyelvváltozatot nem fogad el helyesnek. Megelőzi utódait a prófétikus jóslat előrebocsátásában, amikor a nyelv elkorcsosulását vetíti fel. Ez a harcos prófétaszerep egyik nagyon jellemző eljárása a nyelvművelésnek, egyfajta retorikai fogás, amely a köz emberének meggyőzésére irányul. Ezt az írást már csak érdekességénél fogva is felvettem a többi szakirodalom közé. Az a tény mutatja e nézet korántsem általános voltát, hogy ellenkező modalitású cikk érkezik erre az írásra. Ez mindenképpen pozitívként minősíthető. Már ekkor is érezték ennek az álláspontnak a tudománytalan és megbélyegző voltát.

Hasonlóan erős érzelmi töltésű Bencédy József, Tök jó?!, A terjedő nyelvi durvaság ellen című rövid cikke, amely a Népszabadságban jelent meg. Ez indokolja az érzelmi töltést. A cikk egy szerkesztői hozzászólással kezdődik. Idéznék belőle egy részt: „Ha a cikkben jószándékúan, felelősségtől áthatottan tárgyalt jelenség ellen hatékonyan akarunk küzdeni – márpedig ez a célunk! – nem dughatjuk strucc módjára homokba a fejünket, hanem látnunk s legalább valamennyire érzékeltetnünk is kell, mi ellen harcolunk.” Már itt a cikk elején ilyen erős a témához nem igazán (nyelvészeti) kapcsolódó szavakat használ, mint küzdeni vagy harcolni. Itt is ugyanaz a már-már prófétikus küldetésstudat jelenik meg, mint az előző írásban. Milyen szócsoportok ellen van kifogása: tök jó, marha jó, dögös, szar-akodik, baszd meg, kurva, stb. Ezek a szavak mindegyike a diákszleng része leginkább, de nem kizárólagos érvénnyel. A cikk írója csak abban az esetben fogadja el (úgy sem teljesen) a "durva" szavak használatát, ha erős érzelmi hatás alatt áll a beszélő. Ezt pedig azzal indokolja, hogy ezt nem támasztja alá a magyar nyelvi ízlés több évszázados hagyománya. Ezt a kijelentést nem látom igazoltnak. A nyelvemlékekben nem tükröződhet vagy csak kis mértékben a nyelvnek ezen része. Olyan nonszensz kijelentéseket tartalmaz, melyek minden logikát nélkülöznek. A cikkben megjelenik az erkölcs és a jó ízlés emlegetése is, sőt itt jelenik meg először az az érdekes momentum, hogy tiltakozik a szavak stílusbeli változása ellen, vagyis az ellen, hogy egy durva stílusmegjelölésű szó semlegessé válik. Ebben a cikkben tisztán és erőteljesen jelenik meg az írott nyelvi elfogultság jelensége.

A következő rövid tanulmányok, amelyek szintén a harcos feladatvállalást tekintik céljukul, egy kiadványban szerepelnek: Szépen magyarul – szépen emberül (Már a címe is beszédes.). Ifjúságunk nyelvhasználata főcím alatt több, egy-két oldalas írás található. Szerzők: Deme László, Bachát László és Koltói Ádám. Külön-külön nem jellemezném őket, közös jellemvonásuk, hogy általában egy-egy szót vizsgálnak, hogy konkrét eseteket írnak le, amiből általános következtetéseket vonnak le. A szövegben gyakran találkozunk az író viszonyulását jelző kiszólásokkal, pl.: ugye szónál, kommunikáció fenntartó szerepben: „Remélem: imádkozni nem szokott. Mert bizonyára belemondaná a miatyánkba is!”(Deme)

„Harcolunk ellenük, mert logikátlanul túloznak, szürkévé, lapossá és modorossá teszik a nyelvhasználatot, és a pontosabb és szabatosabb hagyományos nyomósító formáinkat teljesen kiszorítják, szegényítik a nyelvet” (az állati, baromi, oltári szóknál (Bachát)) Gyakori elképzelés az is, hogy a szleng szó szükségszerűen kiszorít valamit a nyelvből, ezáltal szegényíti azt. Nem veszi figyelembe a kommunikatív kompetencia meglétét, amit mindenki szükségszerűen birtokol, és azt sem, hogy a beszédhelyzettől függően válogathat a különböző szinonimák között a nyelvhasználó. Ebből kiindulva a szlengszavak nemhogy szegényítik, de inkább színesebbé teszik a nyelvhasználatot egy-egy újabb választási lehetőséggel, ami a kifejező kommunikáció feltétele.

A Szépen magyarul – szépen emberül című könyvhöz hasonló Sebestyén Árpád: Értsünk szót című könyve, amit a Hajdú-Bihari Naplóban megjelent nyelvművelő írásokból gyűjtött össze. Ebben az egyetlen munkában jelenik meg a szleng fogalom. Hasonlóan az előbb említett könyvhöz egy-egy jelenséget tárgyal az egyes írásokban pl. : „, A Csirkefej-szindróma koppintsuk le?, Makoveczcel kibabráltak. A kiadvány hangja már nem olyan erősen felindult. Ahogy egy helyen meg is jegyzi figyelmeztető pozícióba helyezkedik, tanácsokat ad.(gyakran felmerül az eufemizmus, mint kiküszöbölési mód.) Elmozdulásnak tekinthető az is, hogy a szleng megjelenését „már csak” a sajtóban a különböző médiumokban elemzi. Ez a könyv kilóg ebből a csoportból az előbb leírtak értelmében is. A cikkekből kirajzolódó lényeg: a köz- és irodalmi nyelvváltozat normája a meghatározó, efelé terelgeti az olvasót a különböző tanácsok és kiküszöbölési módok adásával. Jelmondata lehetne: Így kerüljük ki a szleng használatát.

Tolcsvai Nagy Gábor: Nyelvi durvaság indulatból vagy anélkül című tanulmánya összefoglalja az eddig leírtakat. Ez a tanulmány a Nyelvi divatok című kiadványban jelent meg, szintén szélesebb közönségnek szánt könyvről van szó. A tanulmány terjedelmesebb, mint az eddig vizsgáltak. Tolcsvai Nagy Gábor azt vizsgálja főleg, hogy a durva szavak használata milyen lélektani esetben indokolt és hogy ki káromkodhat: fiatalok és nők nem, csak a felindult férfiak (Ez különösen tetszett a tanulmányban.). Mindezen jelenségek háttérében olyan lélektani motivációkat vél felfedezni, mint pl.: közöny, hányavetiség, mint negatív magatartásbeli kategóriák. Olyan közösségi viselkedésszabályozó normákat hiányol, amelyek teljesen gátolnák az ilyen jellegű szavak indulat nélküli használatát. Szerinte a jelenség uniformizálja és alacsony műveltségi szintre rántja le a mindennapi nyelvhasználatot. Szintén kifogásolja azt, hogy esetleg stíluskategóriát váltanak az általa tárgyalt szavak, holott ez egy természetes nyelvi törvényszerűség. Majd cikkét egy már jól ismert retorikai fogással zárja, hogy a keresztes lovagokhoz hasonlóan képletesen felszólít mindenki a harcra „... a

terjeszkedő durva nyelvhasználat erősen veszélyezteti nyelvünket, s azon keresztül, az emberi kapcsolatokat. És ezt senki sem nézheti tétlenül.” Ismét megjelenik a nyelvpusztulás képe sőt ezen keresztül már a kultúrát is veszélyben látja. Tudományos szempontból teljesen indokolatlan és alátámaszthatatlan kijelentések ilyen sokasága jelenik meg az írásban a purizmus és egy felső nyelvi norma nevében.

Itt tennék egy kis kitérőt. A sovinszta nyelvművelés korszakában találunk egy a napi sajtóban kibontakozó vitát, amely a Magyarosan című folyóirat és Zolnai Béla között bontakozott ki. Zolnai Béla az argó mellett emeli fel a szavát szintén a Magyarosanban. Az argó és akiknek nem kell című cikkében nagyon haladó és modern látásmóddal közelít az argó felé: " Mihelyt kinyitjuk a szánkat: születendőben van az argó. Csak a nyelvközösség szankciója és gyakorlata hiányzik hozzá" vagy " Különös dolog ez a magyar argó! Él, terjed, szaporodik, mindenki használja, de konzervatív körökben úgy tesznek, mintha nem lenne joga léteznie." Természetesen a válasz rögtön megérkezik, ráadásul egy dilettáns részéről. Buzás László, műszaki dolgozó elhárítja Zolnai Béla érveit, és egyszerűen nem kívánatos jelenségnek nyilvánítja az argót, legnagyobb problémának tartva a köznyelvbe áramlást. Zolnai Béla válaszol a cikkekre, és rámutat arra, hogy a köznevesülés egy természetes nyelvi jelenség, valamint kiáll amellett, hogy az argószavak azért maradnak fenn, mert hiányt pótolnak. Egy másik vita zajlott ugyancsak Zolnai Béla és Zolnai Gyula között, ez azonban az idegen szavak elfogadása körül zajlik. Zolnai Gyula a Képtelen képek és valami a nyelvművelésről című cikkében szedi darabokra Zolnai Béla Magyar nemzetben megjelent cikkét. Természetesen ugyancsak a sovinszta nyelvművelés szellemében.

Összefoglalva: közös jellemző vonások

- erős indulati töltet
- tágabb olvasóközönségnek szólnak, kis terjedelműek
- harcnak tekintik feladatukat (kivéve Sebestyén Árpád: tanácsadás)
- a nyelv romlását vetítik fel, a szleng szegényíti a nyelvet, stb.
- purizmus
- írott nyelvi elfogultság
- az irodalom nyelvében csak bizonyos esetben engednék meg a szleng használatát (csak ha szükséges)
- monologisztikus szemléletmód
- a szleng gyom, amit ki kell irtani.

2. Semleges hangú, de nem objektív:

Ezen csoport tagjaira általában az jellemző, hogy már nem a széles nagyközönség számára íródtak, hanem a „tudományos” közönség volt a cél. Nagyrészt nyelvészeti folyóiratokban, tankönyvekben találtam rájuk. Az első tanulmányt Deme László írta, címe: A nemzeti nyelv^ű rétegei a helyesség szemszögéből. Azért választottam elsőnek ezt az írást, mert mind közül a legradikálisabb. Már maga a cím is ellentmondásokba ütközik, hiszen a helyesség mint szempont nem lehet jelen egy nyelvészeti vizsgálat esetében. Deme László első lépésben leírja a szinkrón nyelvállapot különböző rétegeit. A köznyelvtől három nyelvváltozatot különít el: nyelvjárások, szaknyelv és zsargon vagy argó. Ezt a három nyelvváltozatot mindegyiket a helyesség szempontjából vizsgálja meg, valamint abból a szempontból, hogy hogyan illeszkednek a közös és egységes nemzeti nyelv koncepcióba. A helyesség szempontját tehát ebből a szempontból értékeli át. Ez a tanulmány mutatja legmarkánsabban a nyelvművelés mögött meghúzódó ideológiai jelenlétet. A kommunista nyelvművelés egységkonceptiója áll a háttérben, ennek rendel alá mindent. A nyelvjárás és a szaknyelv helyessége bizonyos megszorításokkal számára elfogadható. (a szaknyelv szavai legyenek magyar eredetűek) A zsargonról ezt írja: „A zsargon – mint köztudomású – a divat, az előkelősködés eredményeként keletkezett kiágazás. A magyarban ezen felül a zsargonnak számottevő belső teremtő ereje nincs. A zsargon elemeit az irodalmi nyelv ritkán és kis mértékben szívja csak fel.-, „Végül: zsargon és tolvajnyelv a kifejlett szocialista társadalomban aligha lesz. Mindkettő jellemzően a kapitalista körülmények terméke, és szinte magától eltűnik azzal a társadalmi réteggel együtt, amelyik létrehozta és élte. – Azt a teremtő kedvet, amely a tolvajnyelvet jellemezte, alighanem átmenti magának a beszélt köznyelv – és nyilván fejlettebb magasabb fokon.” Az idézetek magukért beszélnek. Minden tudományos alapot nélkülöző megállapítások és jóslatok szerepelnek ebben a tanulmányban. Bennük az éppen aktuális hatalmon lévő csoport (párt) ideológiája tükröződik. A nézőpont abszolút hibássága, hogy a nyelvet (amely millió változatban létezik a különböző interakciók során), egy egységes nemzeti nyelvként határozza meg, mint ideálisat. Ez a koncepció eleve kiveti magából nemcsak a szlenget, hanem majdhogynem a nyelvjárásokat és a szaknyelvet is. A gondolatmenet abszolút hibás, hiszen az a kiindulópont és a nézőpont is az.

A következőkben Tolcsvai Nagy Gábor két tanulmányáról lesz szó. Az első: A mai magyar nyelv normarendszerének egy változásáról, címet viseli. Tolcsvai Nagy Gábor a szleng helyett a bizalmas társalgás megnevezést választotta. A tanulmány teljesen objektív

módon próbálja meg leírni a mai szleng kialakulásának állomásait, lélektani, társadalmi okait, szóteremtő eljárásait, stb. Az írás tanúsága szerint a magyar nyelvben a bizalmas társalgási forma fokozatosan egyre jelentősebbé válik, a cikk írója szerint túlzottan nagy mértékben. Összességében ezt negatív előjelű folyamatként értékeli. A szleng egyenlő bizalmas társalgási nyelv, tehát szerinte mindenképpen rossz, elítélendő folyamat, ami alapvetően romboló hatással van a nyelvre. Itt is megjelenik az írott nyelvi elfogultság és a monologisztikus szemléletmód.

A második cikk témája szintén ugyanez. Társadalmi rétegződés és nyelvi norma / A bizalmas stílus mai magyar nyelvbeli terjedéséről. Itt is leírja a folyamatot: a bizalmas stílusú szó már elfogadott semleges hatású szóval kerül szembe a nyelvhasználatban. A beszélő ezek körül választ, gyakrabban a bizalmas hangú, lazább normát képviselő alakot. Két „problémát” ír le ezzel kapcsolatban: a szűkebb, negatívan pejoratív jelentések kitágulása, a másik pedig a szavak „szélsőséges stílusértékének fokozatos szelídülése. Ezt a lazább normát szubnormának kereszteli el. Tolcsvai Nagy Gábor a bizalmas stílusréteg terjedését, ami megegyezik a szleng által megjelölt jelenséggel, egy negatív tendenciaként értékeli, szerinte hosszú távon káros következményeket okoz a nyelvben: kiüresedés, elszürkülés, eldurvulás. A tanulmány legalapvetőbb vonása a purizmus, hiszen nemcsak magát a nyelvi jelenséget, hanem a mögötte lévő magatartást is kifogásolja, ami aligha tekinthető a nyelvészet feladatának. Ez az eljárás alapvetően diszkriminatív, hiszen kinek van joga eldönteni, hogy milyen magatartás a helyes? Senkinek, illetőleg a nyelvhasználónak, aki dönt a kínáló lehetőségek közül. A szleng tehát itt is egy elágazás a normától, ami negatív.

Bachát László: Az ifjúsági nyelv és változatai címen szintén a szlengről ír. A diáknyelv elemeit külön válogatja pozitív és negatív elemekre. Pozitív: szinonimagazdagság, játékos szóalkotás, szemléletes kifejezések, tréfás szólások stb. Negatív: az argóból (tolvajnyelv) beszívargó elemek, amelyek durvává, trágárrá teszik a diáknyelvet. Bachát László csak azt nem veszi észre, hogy a kettő együtt alkotja a szlenget, nem lehet különválogatni, elemeket kiragadni belőle. „Igen jellemző az ifjúsági nyelv eldurvulására, hogy a nyelvnek az a rétege, amely az iskolai élettel kapcsolatos, az ötletes, tréfás, humoros szavait, kifejezéseit felcseréli olyan szavakra, amelyek nem illenek a diákélethez.” Az egész kérdés szintén átmegegy az erkölcs és az illem síkjára, ami szintén nem nevezhető objektív, tudományos eljárásnak.

Az utolsó tanulmány amit vizsgálat alá veszek Benkő László: Durva szók a köznyelvben és az irodalomban című írása. Itt azt a szócsoportot teszi meg vizsgálatának tárgyává, ami az Értelmező Szótárban a durva stílusminősítést kapta. Mint már oly sokszor

láttuk, különbséget tesz lélektanilag indokolt és indokolatlan káromkodás között. Erre a következtetésre jut: „A régebbi korok káromkodásának azt mondhatni – megvolt a maga társadalmi világnézeti fedezete. De mi a helyzet ma, a XX. század második felében, amikor a társadalom lényeges változáson ment át, de a káromkodás és vele a durva szók élete – látszólag minden változástól függetlenül tovább virágzik, halványodásáról sem elterjedtségben, sem intenzitásban a legkevésbé sem lehet szó?”. „A divatformulákká merevedett durva szók, kifejezések a kommunikációban nem töltik be a nyelvi jel alapvető funkcióját, nincs meghatározott közlést, információt közvetítő értékük... jelentésük elszürkült, ködös.” (állati, baromi). Nyelvészeti szempontból teljesen megalapozatlan és logikátlan végeredményre jut, hiszen mivel nyelvi jelként működnek, ezért logikus, hogy betöltik azt a funkciót, ami eleve a feladatuk.

Egy kérdés, amiről külön kell szólni, az a szépirodalom szerepe a nyelvművelésben. Ez a téma szinte minden tanulmányban megjelenik. Problémaként jelenik meg bennük a szépirodalmi művekben megjelenő szleng-használat. A szépirodalomnak ugyanis példamutató szerepet szánnak.(szinkronban a nyelvműveléssel) Nemcsak a nyelvet akarják megfelelő mederbe terelni, hanem az irodalmat is. A bevett válasz az, hogy akkor jelenhet meg, ha indokolt, vagyis a realitás kedvéért. Az a deskriptív normateremtő törekvés, ami a nyelvet, a természetes organizmust egy elvadult kertként kezeli, kiterjed az irodalomra is, és mindezt egy ideológia nevében.

Összefoglalva:

- tudományos közönségnek szánták
- semleges hang, de korántsem objektív vizsgálati mód
- a szleng vagy kiirtandó gyom, vagy megrostálandó a negatívnak minősített elemektől (mintha ez szétválasztható lenne)
- nézet: előbb-utóbb úgy is eltűnik
- logikátlan gondolatmenet, tudományos alapot nélkülöző elméletek
- írott nyelvi elfogultság, monologisztikus (normakijelölő) szemléletmód.

3.Pozitívumokat is találnak benne:

Időben közelebb állnak a jelen időpontjához. Mennyiségileg ez a legkisebb csoport.

Az irány mindenféleképpen erre mutat. Egy bizonyos nyitódási folyamatról van szó. Ez kapcsolatban van a politaikai nyitódással is. Egy bizonyos idő elteltével nem lehet

figyelman kívül hagyni a szleng jelenségének bonyolultságát és okainak sokféleségét. A nyitottabb szemlélet azonban még nem jelenti azt, hogy a monologisztikus megközelítést felváltotta volna a dialogisztikus megközelítés. Ez eleve adódik a nyelvművelés normakijelölő gyakorlatából.

Érdekes módon az egyik írás a Szépen emberül – szépen magyarul című kiadványban található. Az ifjúsági nyelv témakörének indító írása Grétsy Lászlótól származik: „Mindent egybevetve, hasznos, nyelvgazdagító, vagy éppen ellenkezőleg: káros, ártalmas nyelvi réteg-e az ifjúsági nyelv? A válaszuk: inkább hasznos, mint káros...” Már ebből az egy mondatból is kitűnik az alapvető hozzáállás, ami a nyelvi válozatokat a hasznosság szempontjából csoportosítja, de mégis kiemeli az általa pozitívnak minősített elemeket: nyelvi kreativitás, játékoság, stb.

A másik ebben a csoportban szereplő munka egy konkrét iskolai felmérés tanulságait foglalja össze. Dóra Zoltán: diákjaink nyelvhasználata. Elkülönít pozitív (humor, kreativitás, metaforikus szinonimaalkotás) és negatív elemeket (durvaság, irónia, agresszió, nyelvi elszürküléshez vezető kifejezések: tök, állat, baromi, stb.). Ugyanaz mondható el, mint az előző írás esetében. Itt is érvényes a normaválasztás, írott nyelvi elfogultság, de legalább már fedez fel általa pozitívnak minősített elemeket. Talán az irány a későbbiekben a még objektívabb vizsgálatok felé halad majd. Mint láttuk, azért hosszú fejlődés vezetett a kiirtandó gyomtól ezen álláspontig, ennek állomásait, fokozatait próbáltam nyomon követni.

Összefoglalva: csak a diáknyelvről:

szerintük:

- nyelvi kreativitás és játékoság színesíti a nyelvet
- tetszésnyilvánítást kifejező szavak szürkivé teszik a nyelvet (tök-, szuper-, baromi-, rohadt-, kurva-)
- durvaság, agresszivitás, mint lélektani okok.

Jellemző itt is:

- írott nyelvi elfogultság, monologisztikus megközelítésmód
- semleges hang
- pozíció: gyenge terelgető, tanácsadó pozíció, amittől a lényeg nem változik.

Értékelés:

Anélkül, hogy újra ismételném a nyelvművelés módszereit és alapvetéseit megpróbállok egy rövid értékelést adni. Azt hiszem, hogy itt lenne az idő a nyelvművelés alapjainak felülvizsgálatára, módszereinek újragondolására. Feltenni a kérdést, hogy egyáltalán szükség van-e nyelvművelésre. Az is elgondolkodtató, hogy a nyelvművelés, módszerei semmiféle tudományos kritériumnak nem felelnek meg! A helyesség vagy helytelenség szempontjából teljesen abszurd dolog közelíteni egy nyelvi képződmény felé. Ez teljesen tudománytalan eljárás. Az egész nyelvművelő hagyomány mögött olyan lélektani és elvi megfontolások vannak, mint a purizmus és a prűdéria. Ilyen irányultsággal nem lehet közelíteni a nyelv felé! Reménykedjünk benne, hogy ez az újraértékelés minél hamarabb megtörténik, a jelen tapasztalatai ebbe az irányba mutatnak. Az a folyamatív, ami itt felvázolódt, talán erre enged következtetni.

Felhasznált irodalom:

Péter Mihály: A szleng és a költői nyelvhasználat. In: Mi a szleng?(Tanulmányok a szleng fogalmáról) Szerk. Fenyvesi, Kis, Várnai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.

Péter Mihály: "Húsz év múlva".In: Mi a szleng?(Tanulmányok a szleng fogalmáról) Szerk. Fenyvesi, Kis, Várnai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.

Forsskahl, Mona: A szleng meghatározásáról. In: Mi a szleng?(Tanulmányok a szleng fogalmáról) Szerk. Fenyvesi, Kis, Várnai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.

Jelisztratov, Vlagyimir: A szleng, mint passziolália. In: Mi a szleng?(Tanulmányok a szleng fogalmáról) Szerk. Fenyvesi, Kis, Várnai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.

Partridge, Eric: Szleng. In: Mi a szleng?(Tanulmányok a szleng fogalmáról) Szerk. Fenyvesi, Kis, Várnai. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen, 1999.

Kis Tamás: Szempontok és adalékok a magyar szleng kutatásához. In: A szlengkutatás útjai és lehetőségei. Szerk.: Kis Tamás. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen,1999.

Jelisztratov, Vlagyimir: A szleng és a kultúra. Kossuth Egyetemi kiadó, Debrecen, 1998. 13p.-87p.

Sándor Klára: Nyelvművelés és ideológia. In: Nyelv, nyelvi jogok, oktatás.(Tanulmányok a társasnyelvészet tanításához) Szerk. Sándor Klára. JGYF Kiadó, Szeged, 2001.

Kontra Miklós: A nyelv, mint a diszkrimináció eszköze. In: Nyelv, nyelvi jogok, oktatás.(Tanulmányok a társasnyelvészet tanításához) Szerk. Sándor Klára. JGYF Kiadó, Szeged, 2001.

Sebestyén Árpád: Értsünk szót.101p.-117p., Debrecen, 1994.

Szépen magyarul-szépen emberül. Szerk. Bachát László. Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1987.63p.-80p.

Tolcsvai Nagy Gábor: A társadalmi rétegződés és nyelvi norma. In: A magyar nyelv rétegződése. Szerk. Kiss Jenő. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.

Tolcsvai Nagy Gábor: Nyelvi durvaság indulatból és anélkül. In: Nyelvi divatok. Szerk. Bíró Ágnes, Tolcsvai Nagy Gábor. Gondolat Kiadó, Budapest, 1985.

Tolcsvai Nagy Gábor: A mai magyar nyelv normarendszerének egy jelentős változásáról = Nyelvőr. 1988.

Bachát László: Az ifjúsági nyelv és változatai. In: A magyar nyelv rétegződése. Szerk. Kiss Jenő. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1988.

Bencédy József: Tök Jó?! = Édes anyanyelvünk. 1993. okt-dec.

Benkő László: Durva szók a köznyelvben és a szépirodalomban. In: Tanulmányok a mai magyar nyelv szókészlettana és jelentéstana köréből. Szerk. Rácz Endre, Szathmári István. Tankönyvkiadó, Budapest, 1980.

Deme László: A nemzeti nyelv rétegei a helyesség szemszögéből. In: Nyelvművelésünk főbb kérdései. Szerk. Lőrincze Lajos. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1953.

Dóra Zoltán: Diákjaink nyelvhasználata = Nyelvőr. 1994.

Sebestyén Károly: A magyar nyelv vadhajításai = Nyelvőr. 1911.

Zolnai Béla: Az argó- és akiknek nem kell I.= A könyvtáros .1959.

Zolnai Béla: Az argó- és akiknek nem kell II.= A könyvtáros. 1959

Buzás László: Argó és modor. = A könyvtáros. 1960.

Zolnai Béla: Viszonzválasz. = A könyvtáros. 1960.

Zolnai Gyula: Képtelen képek és valami a nyelvművelésről I.= Magyarosan. 1943.

Zolnai Gyula: Képtelen képek és valami a nyelvművelésről II. = Magyarosan. 1943.